

videntur, sed phantastica erunt. Vel si vera, Dei A non ambulant secundum traditionem. Scitis enim permissione ad mendacium trahent.

Ideo mittet illis Deus: (Aug., lib. xx, de Civit. Dei, c. 19.) Deus diabolum ista facere permittet, etc., usque ad alias injustissime iudicatum.

VERS. 12. — *Primitias in salutem.* Ut scilicet non in illo periculoso tempore ultimo, sed in primitiva Ecclesia crederemus in Christum, atque fitem confiteremur. Vel, nos apostolos primitias omnium credentium, quia apostoli primi crediderunt, et hoc in salutem omnium gentium.

VERS. 13. — *In acquisitionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi.* Vel, ut sitis acquisitio, in qua Deus glorificetur.

VERS. 15. — *Et dedit consolationem.* Promittendo cælorum regnum. *In gratia.* Id est per gratiam quam dedit, speramus æterna. Vel hæc omnia dedit non merito nostro, sed in gratia sua.

CAPUT III.

VERS. 1. — *De cætero, fratres, orate.* Orandum esse hortatur, ut dignetur Deus doctrinam suam infatigabili cursu dirigere et transfundere per ora apostolorum in aures audientium, et ab auribus in corda, ut compescantur malorum seditiones.

VERS. 2. — *Ut liberemur.* A pseudo, ne nostros seducant, vel nobis insidias tendant. Vel, liberemur ab importunis, id est infidelibus qui resistunt verbo Dei, nec stant in portu quietis. *Et malis,* qui persequuntur infideles. Ideo dico *liberemur,* quia nondum acceperunt omnes fidem per me qui accepturi sunt. *Non enim omnium est fides.* Id est, nec vobis orantibus omnes sunt credituri, sed tantum præordinati in adoptionem filiorum.

VERS. 6. — *Denuntiamus.* De curiosis incipit et otiosis, monens bonos ut eos corripiant.

VERS. 7. — *Scitis quomodo oporteat nos imitari.* Et cum illi hæc non faciunt, debetis vitare. Vel,

quomodo me habui, quod in illis non videtis, quasi dicat: Non est opus ut exponam vobis eam traditionem quia eam scitis, quod non inquieti fuerimus, ut ii qui aliena negotia curant, vagantes hac illac.

VERS. 9. — *Sed ut nosmetipsos.* Notandum quia Apostolus non solum verbis docebat, sed hortabatur et factis. Idonei enim magistri est quæ docet verbis, operibus explere.

VERS. 10. — *Quoniam si quis non vult operari.* Dicunt quidam de operibus spiritualibus hoc Apostolum præcepisse, alioquin si de opere corporali hoc diceret, in quo vel agricolæ vel opifices laborant, videretur sentire adversus Dominum, qui dicit in Evangelio: *Nolite solliciti esse, quid manducetis* (Matth. vi), etc. Sed superflue conantur et sibi et cæteris caliginem obducere, ut quod utiliter charitas monet, non solum facere velint, sed nec intelligere, cum multis aliis locis epistolarum quid hic sentiat Apostolus apertissime doceat. Vult enim servos Dei corporaliter operari unde vivant ut non compellantur egestate necessaria petere. Nec est contra illud quod prædictum est: *Nolite solliciti esse quid manducetis,* etc. Non enim hoc ideo dictum est, ut non procurent quantum necessitati sat est, unde honeste potuerunt, sed non ut ista intueantur, nec propter ista faciant quidquid Evangelii præconio facere jubentur.

VERS. 11. — *Curiose agentes.* Hoc factum abhorret disciplina Dominica, eorum enim deus venter est, qui fœda cura necessaria sibi provident.

VERS. 13. — *Nolite deficere.* Quia etsi operentur, possunt tamen nonnullis indigere. Et ideo monet, ne illi qui habebant unde servis Dei necessaria præberent, hac occasione pigrescerent. Non enim in reprehensionem venit qui humanus est in largiendo, sed hic qui, cum possit laborem ferre, otiose vult vitam agere.

EPISTOLA I AD TIMOTHEUM.

ARGUMENTUM.

Timotheum instruit et docet de ordinatione episcopatus, et diaconii, et omnis ecclesiasticæ disciplinæ, scribens ei a Laodicea per Tychichum diaconem.

CAPUT PRIMUM.

VERS. 2. — *Gratia, et misericordia, et pax a Deo Patre.* In hac salutatione tria ponit, quæ exoptat, cum in aliis tantum duo posuerit. *Misericordia* hic accipitur pro eo quod in aliis epistolis gratia dicitur, id est remissio peccatorum. *Pax* est tranquillitas animi, prælibatio æternæ pacis. Hæc communiter omnibus optari solet. *Gratia* vero quam hic addit, episcopis optatur, id est donatio Spiritus sancti, qua ministri Dei armantur.

VERS. 3. — *Sicut rogavi.* Post salutationem prius

de pseudo repellendis: incipit hic legem adhuc tendendam docentibus.

Rogavi. (AMBR.) Dicit *rogavi*, ut affectum charitatis, et formam humilitatis ostenderet.

Fabulis et genealogiis. (Aug., lib. 11 contra adversarios legis et Proph., c. 1.) Hæreticus quidam inimicus legis et prophetarum, existimat Apostolum hoc loco divina eloquia fabulas appellasse, etc., usque ad quod nusquam sacra pagina narrat.

VERS. 4. — *Genealogiis.* Genealogiæ erant quibus quidam Judæi narrabant se esse de genere Abraham et David: quasi inde eis deberetur, vel quibus curabant Christum non esse ex David oriundum.

VERS. 5. — *Finis autem.* In fide est ædificatio Dei, quia ex fide est spes, et inde charitas, quæ est adimpletio legis. Vel sic construe: Quidam docent

et intendunt fabulis et genealogiis, sed finis et im-
pletio legis est charitas, quare non est opus aliis.
Præcepti. Dicitur *præcepti*, pro præceptorum, quo-
rum impletio est dilectio Dei et proximi. Unde : *In*
his duobus mandatis tota lex pendet et propheta
(Matth. xxi).

(Aug., in psal. xxxi.) Finis dicitur terminus, etc.,
usque ad cupiditas ergo refrenetur, charitas exci-
tetur.

Conscientia bona. Conscientia pro spe. Ille enim
ad id quod diligit se perventurum desperat, cui
malæ conscientia serupulus inest. *Et fide non ficta.*
Vel, non fictili et fragili, vel, in qua non quisque
sibi quodlibet fingit, sed catholica duntaxat.

VERS. 6. — *A quibus.* Improbatur hic adversarios,
qui legalia tradebant.

Non intelligentes, etc. Si quando enim de prava
et falsa opinione sua reprehendi et convinci cœpe-
rint, ad defendendum id quod levissima temeritate
et apertissima falsitate dixerunt, de sanctis libris
multa verba pronuntiant, volentes esse legis doctores,
cum tamen non intelligent quæ loquuntur, vel
de quibus.

VERS. 8. — *Scimus autem.* Ne videretur legem in-
cusare, addit : *Scimus autem,* etc. Sed ne iterum
videatur eam inducere, subjungit : *Scientes hoc, quia*
justo non est lex posita : quia non ex ea est justus,
sed ex fide. Ad quid igitur ei necessaria est lex?
Ideo data est, ut vel reum puniret, vel peccare vo-
lentem coerceret. Justus tamen, et si ea non eget,
utitur, ut sic esset in auctoritate aliis, et futura atte-
staretur factis. *Legitime utatur.* Qui scit ad tempus
datam esse legem et sub Christo deserit. Jam justis
per remissionem non est opus lege, a qua liberi sunt
per Christum. Lege autem legitime utendi multiplex
est modus, ut secundum aliud justus, et secundum
aliud injustus recte dicatur legitime uti lege. Inju-
stus enim ea legitime utitur, quando intelligens
quare data sit, ejus comminatione tanquam pæda-
gogo perducitur ad gratiam, per quam justus fiat.
Justus vero et illa legitime utitur, cum eam tenendo
injustis imponit, ut cum injustis cœperit inolitæ
concupiscentiæ morbus incentivo prohibitionis, et
cumulo prævaricationis augeri, confugiant ad justi-
ficantem gratiam, et per eam suavitate justitiæ de-
lectati pœnam litteræ minantis evadant.

VERS. 12. — *Gratias ago ei qui,* etc. Hic ostendit
mala sibi fuisse in lege. Bona vero ea; dimissa,
quod fidelis est, et positus in ministerio, unde et
fortis : per quæ ostendit legem post Evangelium mu-
tiliter duci.

VERS. 13. — *Sed misericordiam Dei.* Consequen-
ter misericordiam et qui scienter peccant, ut David,
et qui ignorant, quod facilius ignoscitur. *Miseri-*
cordiam consecutus sum, ex eo quod ignorans feci.
Vel ignorantia ponitur causa misericordiae non ta-
men proprie, cum mala fuerit ignorantia, misericor-
dia vero gratuita.

VERS. 14. — *Superabundavit.* Super majora bona

quam olim mala. Quia non solum peccata dimisit,
sed fidem et dilectionem dedit. De quibus nulli est
ambigendum : *Quia Jesus Christus venit in hunc*
mundum peccatores, salvos facere. Et iste sermo est
fidelis, id est verus et acceptabilis, quia utilis.

VERS. 15. — *Omni acceptione,* quia corpus et ani-
mam salvat. Vel, humanus est sermo iste. Alia lit-
tera : *Ut non dicam divinus,* quia si homo qui hospi-
tio suscipit hominem, humanus dicitur, quanto ma-
gis humanus est qui in seipso suscipit hominem.
Quia Christus Jesus. Nulla causa veniendi fuit Chri-
sto, nisi quod peccatores salvos faceret.

Primus. Id est pejor, quia persecutor, quo prior
non erat : Nemo enim acrior inter persecutores,
ergo nemo prior inter peccatores, primus ergo erat
B non ordine temporis, sed magnitudine iniquitatis.

VERS. 16. — *Sed idcirco misericordiam,* etc. Cæ-
terum idcirco misericordiam se fuisse consecutum
judicat, ut nemo jam peccator quibuslibet sceleribus
pressus, de se desperet, imo eandem se consecutu-
rum veniam hoc exemplo præsumat : magnum valde
ac revera ingens est donum. *In me.* Quem idoneum
Deus gentibus prædicatorem constituit, in quo tan-
tum exemplum misericordiae suæ exhibuit.

VERS. 17. — *Invisibili.* Quia cæteri dii sunt visi-
biles. Non dicitur *soli invisibili,* quia sunt et creaturæ
quædam invisibiles, ut anima, quæ tamen sensu capi
possunt : quia omnes vires ejus possunt cognosci,
sed ea non est nobis Deus. Invisibilis est ergo ab
C hominibus Deus in natura, secundum illud : *Deum*
nemo vidit unquam. Videtur autem cum vult et si-
cut vult, non sicut est, sed quasi specie vult apparere.
In futuro vero videbunt eum filii sicut est. *Soli Deo.*
Qui solus Deus est natura, id est, solus creat, quod
de ipsa Trinitate intelligitur, non de solo Patre, ut
quidam volunt : quia non ait, soli Patri, sed soli
Deo. Unus enim et solus Deus a nobis prædicatur
ipsa Trinitas. Et unigenitus, secundum quod est
Deus apud Deum, et Spiritus sanctus in sua natura
est immortalis et invisibilis.

VERS. 18. — *Hoc præceptum.* Postquam comme-
moravit quæ et quanta sint beneficia Patris et Chri-
sti erga peccatores, quomodo populum imbuat di-
sciplina ecclesiastica ostendit.

D VERS. 19. — *Conscientiam.* Vocat cogitationes, in
quibus summopere humilitas servanda est, qua
spreta in magnos quidam devenerunt errores, sicut
in principio ad Romanos ostensum est.

VERS. 20. — *Quos tradidi.* Utrumque Apostolus
excommunicavit, ut hoc modo excludatur a Satana
regnum Satanæ. Nulla enim creatura est, sive quæ
in veritate manet dans Deo gloriam, sive quæ in
charitate non stetit quærens gloriam suam quæ,
velit nolit, divinæ providentiæ non serviat. Sed
volens facit cum illa quod bonum est. De illa vero
quæ hoc non vult, fit quod justum est. Non ei ta-
men rependitur quod de ipsa juste fit, sed quo
animo ipsa facit, quia neque liberam voluntatem

rationabili creaturæ Deus negavit, sed potestatem qua injustos juste ordinat sibi retinuit. *Tradidi*. Non tamen ita ut pereant, quia nihil potest Satanas, nisi permissus, qui vexat sibi datos, unde: *Jam noli peccare, ne deterius tibi contingat* (Joan. v). Itaque Satana ad correptionem hominum utebatur ipsa potestas apostolica. Prævaricatores enim angeli cum principe suo diabolo recte dicuntur procuratores, vel actores divinæ providentiæ, et diabolus magistratus hujus mundi dicitur, sed magistratus sub Deo imperatore non facit nisi quantum illi permittitur, et procuratores actoresque hujus mundi nihil faciunt nisi quantum Dominus sinit.

CAPUT II.

VERS. 1. — *Obsecro*. Hactenus de pseudo-apostolis, hic de orationibus. *Primo omnium*. Id est, ante omnia fieri obsecrationes. Ordo missæ hic ostenditur quod est speciale genus orationis. *Obsecrationes*. Sive precationem illam quæ sit juxta vel ante consecrationem. *Orationes*. Id est ipsa consecratione. *Postulationes*. Vel interpellationes, quasi ex debito ut quod hic geritur, in æterna vita perficiatur, ut cum populus ab episcopo benedicitur. *Gratiarum actiones*. De factis, quæ totum concludunt quasi totum sit a Deo: ut benedicamus Domino. *Pro omnibus*. Ut sequamur clementiam Dei, quia Deus vult omnes homines salvos fieri, etsi secundum justitiam quosdam reprobet. *Ut quietam* a persecutione.

VERS. 3. — *Hoc enim*. Ne quis putaret hæc non esse facienda pro his quos patitur Ecclesia addit: *Hoc enim bonum est*. Et ne quis putaret cultu unius Dei et vita bona salutem esse posse sine participatione corporis Christi, id est sine fide Ecclesiæ. *Unus*, inquit, *Deus, unus et mediator*, ut omnes homines salvari nunquam fiat nisi per mediatorem Deum Verbum quod semper erat, secundum tamen carnem, factum est.

VERS. 4. — *Mediator Dei*, etc. Hic est arbiter ille, quem Job desiderat. dicens: *Utinam esset nobis arbiter*.

(Aug., lib. ix de Civit. Dei, c. 15.) Mediator inter Deum et homines, oportebat ut aliquid haberet simile Deo, etc., usque ad alius bonus, qui reconciliat inimicos, Jesus Christus.

VERS. 7. — *Et veritate*. Futura veritas est res et merces fidei. Quæris, mercedem? fides præcedat. Credimus enim ut cognoscamus, non cognoscimus ut credamus. Quid est enim fides, nisi credere quod non vides? fides ergo est, quod non vides credere. Veritas, quæ credidisti videre.

VERS. 8. — *Volo ergo viros*, etc. (Aug., serm. 95 de Tempore.) Levavit Christus pro nobis manus suas in cruce, etc., usque ad ut veniant tibi in mentem opera tua.

Ira, ad proximum; *disceptatione*, ad Deum.

VERS. 9. — *Non in tortis*, etc. Ne his omnibus ultra personæ suæ modum et mores occasione mo-

vendæ concupiscentiæ studeant, sed potius per omnia bona opera sint promittentes et indicantes extra pietatem animi.

VERS. 11. — *Mulier in silentio*. Orandi officium dixit convenire omnibus, et qualiter, et pro quibus, et quare, et quod ubique orandum sit. Nunc dicit, quod docendi officium solis viris conveniat, et quales ad illud debeant ordinari, determinat.

VERS. 12. — *Docere*, etc. Ecce non solum habitum humilem et honestum habere mulierem docuit, verum etiam auctoritatem docendi ei negavit, et subjiciendam viro præcepit, ut tam habitu quam obsequiis, sub potestate sit viri ex quo trahit originem.

VERS. 14. — *Adam non est*. (Aug., lib. ii de Gen. ad litteram, c. ult.) Cum enim prævaricatorem dicit Apostolus in similitudine prævaricationis Adæ, etc., usque ad nullo modo illum arbitror potuisse adduci.

VERS. 15. — *Salvabitur*. Etsi mulier fuit causa peccati, tamen salvabitur non solum virgo et continens, sed etiam nupta, etsi nunquam ab opere nuptiarum cessans, si per generationem filiorum, incedens, ab hoc mundo exierit. Si permanserit in fide et dilectione et sanctificatione, ut præter proprium virum alterum non cognoscat. *Cum sobrietate*. Id est temperantia, ut proprio etiam viro temperate utatur.

CAPUT III.

VERS. 1. — *Bonum opus desiderat*. Opus, non dignitatem, laborem, non delicias, non crescere fastigio, sed humilitate decrescere, ut fiat servus et minister hominum propter Christum, ut etiam intermissa Rachele decora facie, sed non relicta, cum Jacob intret ad Liam oculis lippam, et de monte cum Moyse descendat ad campos, de otio contemplationis ad laborem actionis.

VERS. 2. — *Irreprehensibilem*. Idem quod ad Titum, *sine crimine*. Res pene contra naturam, ut sine peccato: sed eligatur, cujus comparatio cæteri grex dicantur. *Unius uxoris virum*, etc. Id est monogamum post baptismum. Si enim et ante conjugem habuit quæ obierit, non ei imputatur, cui prorsus novo, nec stupra, nec alia quæ ante fuerunt jam obsunt. *Sobrium*, etc. Ministri templi prohibentur vinum et siceram bibere, ne ebrietate graventur corda eorum, et ut sensus vigeat, semper tenuis sit.

VERS. 3. — *Non cupidum*. Nihil præter victum et vestitum quærentem.

VERS. 6. — *Ne in superbiam*. Nescit momentaneus sacerdos humilitatem, modos personarum, vel se contemnere non jejnavit, non flevit, non se corripuit, non pauperibus erogavit. In arrogantiam, quæ est ruina diaboli, incidunt qui puncto horæ necdum discipuli, sunt magistri.

Oportet autem, etc. Hæc clausula congruit principio, quod irreprehensibilis sit non solum a domesticis, sed ab alienis, Judæis, gentibus, hæreticis,

ut qui religioni detrahunt, juri ejus detrahere non audeant.

VERS. 10. — *Nullum*, etc. Crimen est peccatum grave, accusatione et damnatione dignissimum.

VERS. 15. — *Ecclesia*. Multorum convocatio ad majus Dei cultum. *Columna veritatis*. In se bene sustinens veritatem ne corruat, licet tribuletur.

VERS. 16. — *Apparuit angelis*. Non in Deo tantum innotescit angelis quod absconditum est, sed et hic apparet eis, cum efficitur atque propalatur; ideo dicitur apparuisse angelis non jam in forma humilitatis sed in potestate; qui ergo prius visus humilis, devicta morte, in majestate apparuit, ut agnoscentes angeli mysterium quod prius latuit, declaratum in carne, genu illi flectentes quasi Deo gratias agant, quia didicerant veritatem. *In mundo*. Ut perfidia mundi veniam erroris mereri non possit. Sicut Dominus dicit de Judæis: *Si non venissem, et locutus eis fuisset, peccatum non haberent*, etc. (*Joan. xv*).

CAPUT IV.

VERS. 1. — *Spiritus autem manifeste dicit*. Quæ sibi futura Spiritus sanctus revelaverit ad instructionem et cautelam Ecclesiæ; non tacet dicens futuros pestiferæ doctrinæ viros, ut præmonita Ecclesia sit sollicita, ne ab hujusmodi hominibus circumveniat, quasi dicat: Ita est digna domus Dei, sed *Spiritus manifeste dicit*. Et ideo pro ejus sublimitate ne curam deponas.

VERS. 2. — *Cauteriatam*. Cauterium est ferrum a cavendo dictum.

VERS. 3. — *Quos Deus creavit*. Hæc doctrina sanctorum, illa dæmoniorum.

VERS. 5. — *Sanctificatur*. Sanctus fit cibus et salubris, non noxius animæ vel corpori, verbum sanctificat, oratio impetrat, diabolus vero per cibum tentat.

VERS. 8. — *Nam corporalis*. Datur hic intelligi quod vigiliis, jejuniis, orationibus et bonis operibus se exercebat Timotheus, non adeo intentus operibus misericordiæ. *Pietas*, quæ operatur bona fratribus et valet ad promerendum Deum.

VERS. 11. — *Præcipe hæc*. Monet eum, ut perfectus ejus per omnia exemplum esset aliis, ut in adolescente mirabilis videretur, et gravis disciplina, ut actus ejus excusarent et non quasi juvenis sed quasi senior habeatur, et erubescerent majores natu, si non exhiberent se juxta formam hujus, conversatione et moribus graves.

VERS. 14. — *Prophetiam*. Vocavit prophetiam inspirationem sancti Spiritus, per quam præsciebat quid de hoc et de cæteris esset acturus. Ideo ait: *Quæ data est tibi per prophetiam*: quia Spiritu revelante cognovit Apostolus Timotheum esse dignum episcopali honore. *Presbyteri*. Pro presbyterorum, quia minus tribus esse non possunt. Et vocat presbyterum, episcopum; vel quia unus manus imponit cæteris assentientibus.

CAPUT V.

VERS. 1. — *Seniorem ne increpaveris*. Ne, indigne ferens se a minore correctum, magis exasperetur quam proficiat.

VERS. 2. — *Ut sorores*. Ut videntes se amoris causa commoneri, facilius se corrigant. *In omni castitate*. In alloquio juvenularum recte juvenis de castitate admonetur.

VERS. 3. — *Viduas honora quæ vere viduæ sunt*. Hoc est, quæ omnium suorum auxilio destitutæ sunt, et quæ manibus laborare non possunt, quas paupertas debilitat, ætasque conficit: quibus Deus spes est, et omne opus, oratio.

VERS. 4. — *Parentibus*. Parentes sunt iidem, qui superius filii et nepotes. Unde et in mundana lege parens parenti jubetur per gradum succedere. Quibus mutuam vicem reddimus, cum a patribus educati sumus, et alios pari lege nutrimus.

VERS. 5. — *Desolata, speret*. Videns ex nulla parte se habere suffragium, toto animo est devota Deo, de quo solo sperat auxilium vitæ et salutis.

VERS. 6. — *Quæ in deliciis*. Genus est imposturæ honorem viduæ habere velle, et non obsequi Deo et aliud agere, aliud profiteri, cum profiteatur religionem.

VERS. 8. — *Curam non habet*. Cura impendenda parentibus, ut Jesus matrem Joanni commendavit.

VERS. 10. — *Pedes*. (Ave., in *Tract. 58 in Joan.*) Faciamus hæc invicem humiles, quod humiliter fecit excelsus, etc., usque ad confirmatur humilitatis effectus. *Sanctorum*. Quorum obsecro? Eorum, qui in tribulatione sunt, non sanctorum simpliciter: possunt enim esse sancti, summoque obsequio ab omnibus foveri. Noli hos prosequi copia rerum affluentes, sed afflictos, et qui a multis ignorantur. Noli præsuli Ecclesiæ ista tribuere partienda, ipse potius ministra, ne solius impendii, verum obsequii præmium percipias: propriis eroga manibus, tu sulcum sere pietatis.

VERS. 11. — *Devita*. Id est, vota castitatis earum non usque adeo cures, ut eas Ecclesiæ alimoniis sustentandas suscipias.

VERS. 12. — *Habentes*. (Ave., de *Bono viduitatis*, cap. 8, 9, 10.) In conjugali vinculo si pudicitia conservetur, damnatio non timetur, etc., usque ad omnis hujusmodi similis est uxori Loth, quæ retro aspexit.

Irritam fecerunt. Etsi non nubendo, tamen volendo: non quia nuptiæ damnentur, sed fraus propositi, et fracta fides voti damnatur et voluntas, quæ a proposito recedit damnabilis est, sive nuptiæ sequantur, sive non.

VERS. 15. — *Conversæ sunt retro Satanam*. Ab excellenti illo vidualis vel castitatis virginalis proposito in posteriora respiciendo ceciderunt et interierunt.

VERS. 17. — *Qui bene*. De honore presbyterorum hic agit, quasi dicat: Illud quod dixi de viduis observa: et hoc etiam præcipe de presbyteris, ut præ-

sbyteri, qui bene præsunt vita et doctrina, digni A habeantur.

VERS. 19. — *Adversus presbyterum accusationem noli recipere*, etc. Solet qui corripit non amari, et ideo habita occasione facile accusatur. Contra hoc monet, non esse recipendam de facili accusationem adversus presbyterum.

VERS. 20. — *Coram omnibus*, etc. (Aug., *serm. 16 de Verb. Dom.*) Aliquando debes corripere peccantem inter te et ipsum solum, etc., usque ad quando autem palam peccatur, palam arguendum est.

VERS. 21. — *Testor coram Deo*. Id est, Deus sit mihi testis, quod animam meam salvavi tibi, cave.

VERS. 23. — *Noli adhuc aquam*, etc. Quia castitatem admonuit, hac occasione immoderatam abstinentiam prohibet, quam ipse inierat.

VERS. 24. — *Quorundam hominum peccata*, etc. Quia dixerat sine præiudicio nihil faciendum, determinat ubi præiudicium sit necessarium, et ubi non, dividens bona et mala, in manifesta et occulta, quasi dicat: ideo opus est examinatione, quia sicut quædam sunt manifesta, quæ non oportet examinari, ita quædam sunt occulta, de quibus sine præexaminatione non potest fieri præiudicium. *Manifestata*. Hoc dicit de iis, de quibus clarum est quo animo fiant, hæc præcedunt ad iudicium, quia si ista sequitur iudicium, non est temerarium. *Subsequuntur*. Sicut quæ occulta sunt mala ipsa non latebunt tempore suo quando Christi tempus advenerit, quo manifestentur: sic et de bonis. De his ergo iudicemus: illa Dei iudicio relinquuntur.

CAPUT VI.

VERS. 1. — *Quicumque*. Sciendum est quosdam prædicasse communem omnibus in Christo libertatem. Quod de spirituali libertate utique verum est, non de carnali, ut illi intelligebant: ideo contra eos hic loquitur Apostolus, jubens servos dominis suis esse subditos. Ne exigant servi quod de Hebræa dicitur, ut sex annis serviant, et gratis dimittantur liberi, quod mysticum est.

VERS. 4. — *Superbus*. Superbia quippe, non eum ratio ducit, cum ad favorem quærendum in conflictum prorumpat, quod a mansuetis et bonis vitatur. *Languens*. Non enim recusando fidem penitus moritur, nec ad veritatis scientiam convalescit, sed quasi repetitis accessionibus languet circa quæstiones et pugnas verborum, *Quæstiones*. Quæstio erat an servus esset, cum omnes ex eisdem patribus orti, et Christus omnes redemerit.

VERS. 9. — *Nam qui volunt*. Hoc dicitur his qui volunt et non sunt, ne desiderent. Jam divitibus aliud dicitur, scilicet non superbe sapere, sed dare pauperibus. *Incidunt in tentationem et laqueum diaboli, quia radix omnium malorum*, etc. Non est genus mali quod non ex cupiditate aliquando proveniat, quia radix omnium malorum est cupiditas.

VERS. 10. — *Cupiditas*. In Græco habetur, *φιλάρ-*

γυρία. Si ergo avaritia habetur quæ proprie est pecuniæ amor, pro genere quod est cupiditas, ponitur species.

Doloribus multis. Avari enim tanto plus sollicitudinem cruciatus sustinent, quo amplius desiderant quæ vel habita transeunt, vel quæ habere non possunt.

VERS. 11. — *Tu autem, homo*, etc. Non dicit quod hoc timeat de isto, sed sciebat hoc venturum in manus ecclesiarum. *Hæc fuge*. Nihil enim tam asperum tamque perniciosum quam si vir ecclesiasticus maxime qui sublimem tenet locum, divitiis hujus sæculi studeat: quia non solum sibi ipsi sed et cæteris obest, quibus contrariam dat formam. *Pietatem*. Pietas est ut egentem condescendamus, quod non facit cupidus. *Fidem*. Qui veram fidem habet de Deo, non cupit in miseris fieri dives, nec pluris est ei mundus, quam Deus.

VERS. 13. — *Præcipio tibi*. In Timotheo omnibus successoribus loquitur Apostolus. *Et Christo Jesu*. Exemplo Christi hortatur.

VERS. 15. — *Beatus et solus*, etc. Hoc non de Patre tantum dicit, sed de Deo qui est ipsa Trinitas.

VERS. 16. — *Qui solus habet immortalitatem*. Habet per naturam, alii ab eo per gratiam. *Inaccessibilem quem nullus hominum*. Quia nullus ad eam esse accedit sed cui datur, dono ejus datur, quod intelligebat Propheta dicens: *Accedite ad eum, et illuminamini* (*Psal. xxxiii*), etc.

VERS. 17. — *Divitibus hujus sæculi*. Supra egit de his qui divites volunt fieri, dicens eos incidere in tentationem et laqueum diaboli, hic agit de his qui divites sunt, monens eos non sperare in divitiis. Et quia dixit mala venire ex cupiditate, et contra suscit, ne viderentur divites abjecti, determinat. *Non sublimis*. Non expavit Apostolus divitias, sed morbum earum, id est superbiam, quæ est vermis divitum. Grandis animus est, qui inter divitias isto morbo non tentatur. Magnus est qui non se ideo magnum putat, quia dives est. Qui autem ideo se magnum putat, superbus est, egenus est, in carne turget, crepat in corde, mendicat, inflatus est, non plenus. *Ad fruendum*. Temporalia enim in hac vita dat Deus ad utendum, æterna ad fruendum: illa, unde bona faciamus; ista unde boni efficiamur.

VERS. 19. — *Thesaurizare*. Ad hoc præmittuntur divitiæ non perituræ.

VERS. 20. — *O Timothee*. Timotheus, pretiosus Deo. Τιμος pretiosus, Θεός Deus.

Profanas. Ut est, *hypostasis*, quæ vox se habet ad personam et ad substantiam. Unde et hæretici sub hujus nominis multiplicatione inducere volebant tres esse substantias. Profanas voces intellige quæ sunt contra religionem, aliæ non sunt vitandæ.

VERS. 21. — *Promittentes, circa fidem exciderunt*, etc. Nihil enim sic amant isti, quam scientiam promittere, et fidem rerum verarum (quas credere parvuli præcipiuntur) velut imperitiam deridere.